

EDITORIAAL

Sébastien Brunet
Administrateur-generaal van IWEPS

De openbare statistiek is niet immuun voor de spanningen die door onze samenlevingen lopen. Deze zijn het gevolg van een combinatie van factoren die in internationale werkgroepen zijn geïdentificeerd in termen van zwakke punten in de interne organisatie en bedreigingen veroorzaakt door de externe omgeving. Deze spanningen vormen beperkingen voor statistici bij het bepalen van prioriteiten voor statistische programma's, de toewijzing van middelen, de keuze van te gebruiken technieken of op te zetten infrastructures.

Deze moeilijkheden doen zich bijvoorbeeld voor op het niveau van externe gegevens, waarvan de invloed op de openbare statistiek is met name bestudeerd door Pascal Rivière¹ : "In een gedigitaliseerde wereld waar data een vast deel uitmaken van ons leven en dat van onze organisaties, zou men geneigd zijn te denken dat de toename van gegevensbronnen over alle onderwerpen het werk van de statisticus gemakkelijker maakt. Deze visie is grotendeels onjuist omdat er een grote verwarring over de betekenis van het woord "gegevens" achter schuilgaat: wij kunnen inderdaad, min of meer gemakkelijk, toegang krijgen tot aanzienlijke hoeveelheden waarden (getallen, codes, formuleringen, data, enz.)... maar niet tot het equivalent in gegevens. Want deze waarden blijven een dode letter zolang we geen solide sleutels hebben om ze te interpreteren: een voldoende geëxpliciteerd concept, domein, maar ook perimeter. Deze waarden kunnen niet gebruikt worden voor analyse op basis van zwakke of niet-bestaande conventies of vage, onzekere, impliciete karakterisering.

(Vervolg op pagina 2)

¹ INSEE, Courrier des statistiques, décembre 2020, Qu'est-ce qu'une donnée ? Impact des données externes sur la statistique publique, p. 127-128.

IIS NIEUWSBRIEF

INHOUD

- p. 1-2** [Editoriaal](#)
- p. 3-4** [Het Europees Statistisch Systeem](#)
- p. 6-7** [Stand van zaken betreffende de statistieken over handicaps in België](#)
- p. 8-9** [Bevolkingsstatistiek naar herkomst: nieuwe onderzoekspistes voor de Bevolkingsvooruitzichten](#)
- p. 10-12** [Het wettelijk kader van de officiële statistiek](#)

(Vervolg van pagina 1)

Daarom is het de eerste verantwoordelijkheid van de statisticus om, wanneer hij geconfronteerd wordt met externe datasets, een kluwen van onderliggende conventies te onthullen en te ontrafelen (Martin, 2020): conventies over de definities, objecten, tijdstippen, nomenclaturen, formaten, ontbrekende waarden, enz., alles wat hem in staat zal stellen het drieluik concept-domein-waarde opnieuw samen te stellen, en de betrokken populatie te karakteriseren. " 2

Aan de ene kant zien we een beschikbaarheid aan nieuwe gegevens, "potentieel toegankelijk, zeer rijk materiaal". Anderzijds moet worden voldaan aan de eisen en het omvangrijke werk dat nodig is voor het rigoureuze gebruik ervan met het oog op de productie van openbare statistieken van hoge kwaliteit. De complexiteit van het werken met specifieke gegevens, waarop in vorige nummers van deze nieuwsbrief de aandacht is gevestigd, wordt op de volgende bladzijden geïllustreerd door een samenwerking van IIS-partners op het gebied van statistieken over handicaps in België.

Geconfronteerd met deze spanningen bieden de grondbeginselen van de officiële

statistiek een referentiekader om statistische resultaten van hoge kwaliteit te garanderen. De permanente monitoring van de kwaliteit van de statistiekproductie overeenkomstig de Praktijkcode voor Europese statistieken is bovendien een opdracht die aan het IIS en de statistische autoriteiten is toevertrouwd, zoals vastgelegd in artikel 11 van het Samenwerkingsakkoord van 15 juli 2014.

Op het niveau van Eurostat, waarvan het statistisch systeem verder in deze nieuwsbrief wordt beschreven, wordt de uitvoering van de principes van de Code opgevolgd door middel van een peer review (uitvoerig beschreven in een artikel in nieuwsbrief nr. 2). Momenteel loopt er een derde cyclus (2021-2023). De peer review voor België vond plaats in december 2021 en leidde tot de publicatie [van een verslag](#), dat beschikbaar is op de website van Eurostat. De volgende stap in dit proces is het uitwerken van de maatregelen die genomen moeten worden om gevolg te geven aan de geformuleerde aanbevelingen.

Merk op dat de datum die voor de publicatie van deze nieuwsbrief nr. 3 is gekozen, samenvalt met de datum van de Europese Dag van de Statistiek, die voor de zevende keer wordt gevierd. Met

deze dag willen de Europese organisatoren de dialoog met de gebruikers van statistieken versterken: publieke en private besluitvormers, de wetenschappelijke gemeenschap, de media en het grote publiek. Het artikel in dit nummer waarin verslag wordt gedaan van de werkzaamheden van de partners van het IIS op het gebied van de bevolkingsstatistiek, illustreert deze zorg om aan de behoeften van de gebruikers te voldoen, evenals het streven naar samenhang/coherentie in gegevensbronnen.

Ten slotte, wetende dat de productie van openbare statistieken een wettelijke basis moet hebben, is dit derde nummer, dat op deze Europese Dag van de Statistiek wordt gepubliceerd, een gelegenheid om de balans op te maken van de internationale referentiekaders op dit gebied en van de rechtsgronden van de statistische instanties in België.

We wensen u een aangename leeservaring.

2 MARTIN, Olivier, 2020. L'empire des chiffres. 16 septembre 2020. Éditions Armand Colin

EUROPEAN
STATISTICAL
SYSTEM

Kwaliteit - statistische beginselen en Praktijkcode

Aan de ontwikkeling, productie en verspreiding van Europese statistieken (hierna samengevat als statistiekproductie) liggen de statistische beginselen uit artikel 2 van hoofdstuk I ten grondslag. We geven een ingekorte omschrijving:

- professionele onafhankelijkheid: de technieken, definities, methoden, bronnen en het tijdstip en de inhoud van alle vormen van verspreiding worden op een onafhankelijke wijze gekozen, d.w.z. zonder inmenging van politieke of andere belangengroepen, van instanties van de Unie of van nationale instanties;

- onpartijdigheid: de statistiekproductie moet op neutrale wijze geschieden en alle gebruikers moeten gelijk worden behandeld;

- objectiviteit: de statistiekproductie moet op een stelselmatige, betrouwbare en onbevooroordeelde wijze gebeuren door beroepsregels en ethische normen na te leven en door transparant te zijn voor de gebruikers en geëncquêteerden over het gevolgde beleid en de gehanteerde praktijken;

- betrouwbaarheid: de statistieken meten zo getrouw, accuraat en consistent mogelijk de realiteit door het gebruik van wetenschappelijke criteria bij de keuze van bronnen, methoden en procedures;

- statistische geheimhouding: de bescherming van vertrouwelijke gegevens betreffende individuele statistische eenheden houdt het verbod in om deze gegevens te gebruiken voor niet-statistische doeleinden of om ze op onrechtmatige wijze openbaar te maken;

- kosteneffectiviteit: de kosten voor de statistiekproductie moeten evenredig zijn aan het belang van de resultaten en de nagestreefde voordelen, de middelen moeten optimaal worden gebruikt en de enquêtedruk moet zo gering mogelijk worden gehouden.

In artikel 12 van hoofdstuk II worden de kwaliteitscriteria voor statistieken opgesomd. Deze zijn:

- relevantie: de mate waarin statistieken voorzien in de huidige en potentiële gebruikersbehoeften;

- nauwkeurigheid: de mate waarin schattingen de onbekende werkelijke waarden benaderen;

Het Europees Statistisch Systeem

Marie-Anne Moreas

Het Europees Statistisch Systeem (ESS) is een samenwerkingsverband tussen Eurostat, de nationale instituten voor de statistiek en andere nationale autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling, productie en verspreiding van Europese statistieken. De werkzaamheden van het ESS zijn juridisch vastgelegd in de Verordening (EG) nr. 223/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2009 betreffende Europese statistieken. Daarin is er aandacht voor een kwaliteitsvolle en planmatige aanpak, alsook voor de 'governance' van het systeem.

Scope van het artikel

Het ESS is een samenwerkingsverband tussen Eurostat (het statistisch bureau van de Europese Commissie), de [nationale instituten voor de statistiek](#) (NSI's) en de [andere nationale autoriteiten](#) (ONA's) die verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling, productie en verspreiding van Europese statistieken. De statistische instanties van de lidstaten van de [Europese Vrijhandelsassociatie](#) (EVA, Engelse afkorting EFTA) worden nauw betrokken in deze samenwerking en coördinatie.

De juridische basis voor de 'governance' van het ESS is de [Verordening \(EG\) nr. 223/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 11 maart 2009 betreffende de Europese statistiek](#), met een [laatste herziening in 2015 ter verbetering van het kader van het statistisch kwaliteitsbeheer](#).

In hoofdstuk I komen de algemene bepalingen aan bod. De statistieken worden ontwikkeld, geproduceerd en verspreid in overeenstemming met de statistische beginselen uit artikel 2. De

organisatiestructuur en de werking van het ESS worden beschreven in hoofdstuk II 'Statistische governance', waarin er ook veel aandacht is voor de statistische kwaliteit. Hoofdstuk III 'Productie van Europese statistieken' gaat onder andere in op de planmatige benadering via het Europees statistisch programma en de inhoudelijke aandachtspunten hierbij. Hoofdstuk IV betreft de verspreiding van Europese statistieken en het ter beschikking stellen van bestanden voor publiek gebruik, hoofdstuk V de statistische geheimhouding. Dit artikel baseert zich op de hoofdstukken I tot en met III.

- actualiteit: de tijdspanne tussen de beschikbaarheid van de informatie en de gebeurtenis of het verschijnsel dat door de informatie wordt beschreven;

- stiptheid: de tijdspanne tussen de datum van publicatie van de gegevens en de geplande publicatiedatum;

- toegankelijkheid en duidelijkheid: de voorwaarden en modaliteiten waaronder de gebruikers de gegevens kunnen verkrijgen, gebruiken en interpreteren;

- vergelijkbaarheid: de effectmeting van verschillen in de toegepaste statistische concepten, meetinstrumenten en -procedures wanneer statistieken tussen geografische gebieden of sectoren of over een periode worden vergeleken;

- coherentie: de mate waarin de gegevens geschikt zijn om op betrouwbare wijze op verschillende manieren en voor diverse doeleinden te worden gecombineerd.

Deze statistische beginselen en kwaliteitscriteria worden verder uitgewerkt in de [Praktijkcode voor Europese Statistieken \(2017\)](#) en het [Quality Assurance Framework \(QAF, 2019\)](#) van het ESS. Het QAF is een verzameling van methoden, instrumenten en goede praktijken om lidstaten te helpen de principes uit de Praktijkcode te implementeren.

Het [European Statistical Governance Advisory Board \(ESGAB\)](#) bestaat uit zeven onafhankelijke leden met uitstekende competenties op het gebied van statistiek. Het doel van ESGAB is om een onafhankelijk overzicht te geven van het ESS met betrekking tot de implementatie van de Praktijkcode voor Europese statistieken. Het adviseert Eurostat over passende maatregelen om de Praktijkcode sterker ingang te laten vinden; over de communicatie betreffende de Praktijkcode aan gebruikers en gegevensverstrekkers; en over updates van de Praktijkcode. Jaarlijks stelt ESGAB [een rapport](#) op over de implementatie van de Praktijkcode bij Eurostat en binnen het ESS als geheel.

[Peer reviews](#) maken deel uit van het ESS om de implementatie van de Praktijkcode te bevorderen. ESGAB voert de [peer review van Eurostat](#) uit (meer over de peer review in [voorgaande nieuwsbrief](#)).

In de [Vertrouwensverbintenis voor de Statistiek](#) geven de regeringen binnen België onder andere aan dat ze 'garanderen dat de statistische autoriteiten binnen hun bevoegdheidssfeer kunnen werken met inachtneming van de leidende beginselen van de openbare statistiek, conform de praktijkcode voor Europese statistieken, zoals overeengekomen in het Europees Statistisch Systeem'.

Planmatigheid - Europees statistisch programma

Het [Europees statistisch programma 2021-2027](#) maakt deel uit van het [Single Market Programme](#) (SMP). Dit programma vormt het algemeen kader voor de ontwikkeling, productie en verspreiding van Europese statistieken voor 2021-2027. De Commissie stelt op basis van het SMP [jaarlijkse werkprogramma's](#) op. Om statistische activiteiten een meerjarig perspectief te geven, vult Eurostat zijn jaarlijkse werkprogramma's aan met een meerjarig actieplan (MAP) 2021-2027. Het MAP dient als brug tussen het SMP, bijlage II en de jaarlijkse werkprogramma's.

In het kader van de specifieke statistische acties worden, waar mogelijk, binnen het ESS synergiën ontwikkeld door kennis en resultaten te delen of specialisatie te stimuleren via samenwerkingsnetwerken. Hiertoe wordt een passende financiële structuur ontwikkeld. De resultaten van dergelijke actie, zoals gezamenlijke structuren, instrumenten, processen en methoden worden voor het gehele ESS beschikbaar gesteld.

Statistische governance – coördinatie statistiekproducenten

Eurostat coördineert het hele Europese Statistische Systeem en aggregiert de gegevens op Europees niveau. De lidstaten verzamelen de gegevens en maken statistieken op om te voldoen aan de behoeften van de Europese gemeenschap en van de landen. Zowel Eurostat als de nationale statistische instellingen staan in voor de verspreiding van de resultaten.

Statbel is het nationaal instituut voor de statistiek van België: het heeft de coördinerende rol omtrent Europese statistieken en is het contactpunt voor Eurostat. 'Other National Authorities' zijn (delen van) instellingen die op basis van nationale wetgeving openbaar gezag uitoefenen en die op nationaal niveau formeel de verantwoordelijkheid hebben gekregen voor de productie van bepaalde Europese statistieken. België heeft 10 ONA's op federaal niveau, 1 op interfederaal niveau en 4 op het niveau van de gefedereerde entiteiten.

Het [European Statistical System Committee \(ESSC\)](#) wordt voorgezeten door Eurostat en is samengesteld uit de directeuren-generaal van de nationale instituten voor de statistiek van de lidstaten en van de landen van de Europese Vrijhandelsassociatie. Het is het centrale forum voor discussie en besluitvorming binnen het ESS. Het behandelt onder andere de statistische programma's en de daaruit voortvloeiende methodologische kwesties, de verdere ontwikkeling van de Praktijkcode, onderwerpen betreffende de statistische vertrouwelijkheid, de kosteneffectiviteit, de responslast en dergelijke meer. Het comité komt 3 keer per jaar samen.

Daarnaast komen de hoofden van de NSI's en van Eurostat jaarlijks samen om op de [DGINS-conferentie](#) te debatteren over de toekomst en de ontwikkeling van het Europees statistisch systeem. Elk jaar wordt er een thema gekozen voor de conferentie dat verband houdt met het statistische programma of de methoden en processen voor de productie van Europese statistieken. Voor 2021 was het thema '[Earth observation for official statistics](#)'.

Ten slotte is er ook nog de [partnerschapsgroep \(PG\)](#). Deze groep is samengesteld uit een aantal directeuren-generaal van de nationale instituten voor de statistiek van het ESS en de directeur-generaal van Eurostat. De PG heeft tot taak de ontwikkeling van het ESS op strategisch niveau te bevorderen en geeft aanbevelingen over de komende ESSC-agendapunten en DGINS-conferenties.

Relevantie - gebruikers Europese statistieken

Het [European Statistical Advisory Committee \(ESAC\)](#) telt [24 leden](#) die gebruikers, respondenten en andere belanghebbenden van Europese statistieken vertegenwoordigen, waaronder de wetenschappelijke gemeenschap, sociale partners en het maatschappelijk middenveld, evenals institutionele gebruikers, zoals de Raad, het Europees Parlement en de Europese Centrale Bank.

Deze gebruikersraad zorgt ervoor dat bij de ontwikkeling van de statistische programma's rekening wordt gehouden met de gebruikersbehoeften en met de responslast voor informatieverstrekkers en -producenten. Het ESAC brengt advies uit over het evenwicht (prioriteiten en middelen) tussen verschillende gebieden van het meerjarig statistisch programma en over het jaarlijkse statistische werkprogramma van de Europese Commissie. Daarnaast kunnen de ESAC-leden ook andere rollen opnemen zoals deelnemen aan de organisatie van seminars, andere ESAC-activiteiten en evenementen; of netwerken met belangrijke gebruikersgroepen en met professionele verenigingen die statistiekgebruikers vertegenwoordigen.

Vervolg

Dit artikel wil de lezer een basisinzicht bezorgen in de werking van het Europees statistisch systeem. In een volgende nieuwsbrief gaan we verder in op een van de componenten van het Europese statistische systeem, namelijk de andere nationale autoriteiten.

Stand van zaken betreffende de statistieken over handicaps in België

Virginie Maghe en
Isaline Wertz

De terreinactoren in het domein van de handicaps klagen over het gebrek aan bestaande gegevens over dit thema. Op basis van deze vaststelling werd in 2021 op initiatief van het BISA binnen het Interfederaal Instituut voor de Statistiek een samenwerking rond de handicaps opgestart. Het hoofddoel was een stand van zaken op te maken om de gegevens over handicaps in België in de toekomst te verbeteren/te ontwikkelen. Deze werkgroep heeft diverse actoren op het gebied van statistiek en handicaps bijeengebracht: de FOD Sociale Zekerheid, Statbel, het IWEPS, de VSA, het FPB, het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (OGW), de dienst Personne handicapée autonomie recherche (PHARE), het Agence pour une Vie de Qualité (AViQ), het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (VAPH), de dienst Gelijke kansen van de Vlaamse overheid en de provincie Vlaams-Brabant.

Dit eerste samenwerkingsjaar was bedoeld als een verkenning, met twee belangrijke aandachtspijlers:

- Overeenstemming bereiken over de **te gebruiken definities** en een onderliggend conceptueel kader scheppen voor de statistische productie;

- De **bestaande** (of potentiële) **gegevensbronnen** onderzoeken om meer inzicht te krijgen in hun sterke en zwakke punten.

Consensus over de definitie en het conceptuele kader van handicap

In deze eerste fase van de samenwerking zijn wij uitgegaan van de definitie van een handicap die door de verschillende actoren het meest wordt gebruikt, namelijk die van de [Verenigde Naties](#): "Personen met een handicap omvatten

personen met langdurige fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving."

De beperking en haar oorzaak zijn niet de enige factoren die een rol spelen bij een handicap. Er moet ook rekening worden gehouden met de gevolgen voor de sociale rollen en het dagelijkse leven van de betrokkene. Het is dus belangrijk de samenleving en haar werking in vraag te stellen om collectieve oplossingen te vinden voor de gevolgen van een handicap op de interactie van een persoon met zijn omgeving. Bovendien gaan achter het begrip 'handicap' tal van situaties schuil. Mensen met een handicap vormen namelijk geen homogene groep en de persoonlijke perceptie van hun situatie kan sterk uiteenlopen.

Op basis van deze elementen heeft de werkgroep vier hoofdfactoren gedefinieerd om een **conceptueel kader** rond het begrip 'handicap' af te bakenen:

1. **Oorsprong:** een gezondheidsprobleem dat leidt tot een handicap. Dit probleem kan fysiek of mentaal zijn en aanwezig zijn vanaf de geboorte of ontstaan in de loop van het leven.

2. **Duur:** het gezondheidsprobleem heeft een zekere duurzaamheid in de tijd (meer dan 6 maanden) en houdt geen verband met een welbepaalde tijdelijke gebeurtenis (bv. zwangerschap).

3. **Beperking:** het langdurige gezondheidsprobleem leidt tot een of meer beperkingen in de dagelijkse activiteiten van de persoon.

4. **Omgeving:** de beperking van de activiteiten vindt plaats in een bepaalde omgeving en sociale context, die de impact van de beperking kan verminderen of accentueren.

Overzicht van de bestaande gegevens

In deze tweede fase van de samenwerking werd elke partner met gegevens over handicaps uitgenodigd om deze voor te stellen, evenals de context waarin ze worden verzameld.

Aangezien het beleid ten aanzien van personen met een handicap op verschillende overheidsniveaus wordt gevoerd, zijn ook de bestaande gegevens over dit thema op verschillende niveaus beschikbaar.

Op federaal niveau:

- De [Directie-generaal Personen met een handicap](#) (DGPH) van de FOD Sociale Zekerheid stelt verschillende op administratieve gegevens gebaseerde statistieken op. Het betreft informatie die beschikbaar is na de door de begunstigten ondernomen stappen en een erkenning van de handicap door de DGPH die toegang verleent tot verschillende uitkeringen. Er is ook aanvullende informatie beschikbaar over de persoonsgegevens, de redenen voor beslissingen inzake het statuut van de persoon met een handicap en de pathologieën.

- De enquêtes van **Statbel** nemen de Global Activity Limitation Indicator (GALI) op in hun vragenlijsten. Dit is een subjectieve beoordeling door de respondent van de beperkingen waarmee hij wordt geconfronteerd bij de activiteiten die mensen gewoonlijk doen. Deze indicator wordt onder meer gemeten in de Enquête naar de arbeidskrachten ([EAK](#)) en de Enquête naar de inkomens en levensomstandigheden ([SILC](#)).

- De [Gezondheidsenquête](#) van **Sciensano** neemt deze indicator ook op in een reeks vragen over langdurige arbeidsongeschiktheid.

Op gemeenschaps- en gewestelijk niveau:

- Het [VAPH](#) (Vlaamse Gemeenschap) verzamelt gegevens over personen jonger dan 65 jaar die in Vlaanderen of Brussel wonen. Deze kunnen als volledig worden beschouwd op voorwaarde dat de begunstigten hun handicap door het VAPH laten erkennen.

- De dienst [PHARE](#) (Franse Gemeenschapscommissie) beschouwt de verzamelde gegevens - net zoals de DGPB en het VAPH - als volledig op voorwaarde dat de begunstigten hun handicap door de dienst laten erkennen.

- Het [AViQ](#) (Waals Gewest) vermeldt in de LAM-database alle personen die daadwerkelijk steun hebben ontvangen. Er is dus geen voorafgaande inschrijving.

Deze drie agentschappen beschikken over bruikbare gegevensbronnen, uitsluitend gebaseerd op de steun die zij aan hun begunstigten verlenen.

Er bestaat een samenwerkingsakkoord tussen de gewesten, ook al is de aard van de informatie verschillend. De historiek van de tussenkomsten gaat dus niet verloren als de begunstigde naar een ander gewest verhuist.

Daarnaast voert **Statistiek Vlaanderen** een [jaarlijkse enquête](#) uit bij de bevolking van het Vlaamse Gewest ('Sociaal-Culturele verschuivingen in Vlaanderen' - survey tot in 2018, 'Statistiek Vlaanderen (SV)' - survey sinds 2020). In deze context worden twee vragen gesteld over de medische situatie van de personen en hun mogelijke beperkingen bij hun dagelijkse activiteiten, om vast te stellen wie zich in een situatie van handicap bevindt.

Tijdens de besprekingen werden ook andere mogelijke pistes genoemd, waaronder de informatie verzameld door het [InterMutualistisch Agentschap](#), [Unia](#) of de [Vlaamse](#) en [Franse Gemeenschap](#) (vooral voor de gegevens van het bijzonder onderwijs).

Voorzichtig te interpreteren gegevens

Er zijn dus veel mogelijkheden om de problematiek van de handicaps in België in kaart te brengen. Niettemin vertoont de hierboven voorgestelde informatie onvolkomenheden die nopen tot een voorzichtige interpretatie. Bijvoorbeeld:

- De administratieve gegevens verschaffen alleen informatie over een populatie waarvan de handicap erkend is of die daadwerkelijk steun ontvangt. Het is mogelijk dat de persoon met een handicap zich niet laat registreren, omdat hij zich niet bewust is van zijn rechten of omdat hij het nut ervan niet inziet. Men spreekt dan van 'niet-gebruik van rechten'.

- De enquêtegegevens geven een subjectieve beoordeling van de handicap, aangezien het om een zelfbeoordeling door de respondent gaat. In dit kader kan de perceptie van een verlies van autonomie sterk verschillen van persoon tot persoon.

Wat nu?

De doelstellingen van de samenwerking zijn bereikt en de besprekingen in de loop van 2021 waren verrijkend voor de partners. De werkgroep is voor dit jaar 2022 niet verlengd, maar er is wel een deur opengezet voor toekomstige samenwerking. En dit met meer operationele doelstellingen op het gebied van de verbetering van de bestaande gegevens en/of de ontwikkeling van nieuwe statistieken.

Bevolkingsstatistiek naar herkomst: nieuwe onderzoekspistes voor de Bevolkingsvooruitzichten

Hendrik Nevejan en
Marie Vandresse

Al verschillende decennia brengen Statbel, de drie gewestelijke instituten voor de statistiek (IWEPS, Statistiek Vlaanderen en BISA) en het Federaal Planbureau (FPB) regelmatig hun demografische experten bijeen om de samenhang van de bevolkingsstatistieken te waarborgen. Nadat het IIS in januari 2016 van start is gegaan, werd deze samenwerking geformaliseerd via de oprichting van een werkgroep 'Demografie'. De werkgroep werkt momenteel aan de verbetering van de huishoudensstatistiek, met name aan een betere samenhang tussen de huishoudensstatistiek op basis van Demobel-gegevens (BETYPOTypologie) en die op basis van Census. De werkgroep heeft ook van de gelegenheid gebruik gemaakt om de bevolkingsstatistiek naar herkomst te bespreken en te valideren. De ontwikkeling van deze nieuwe statistiek opent nieuwe onderzoeksmogelijkheden in het kader van de [Bevolkingsvooruitzichten](#), een jaarlijkse oefening die door het Federaal Planbureau in samenwerking met Statbel wordt uitgevoerd. De regionale partners worden ook jaarlijks uitgenodigd om, vóór de publicatie van de vooruitzichten, hun mening te geven over de hypothesen die in het kader van deze demografische projecties zijn gemaakt.

1. Bevolkingsstatistiek naar herkomst

De website van [Statbel](#) vermeldt het volgende: "De vraag naar cijfermateriaal over de diversiteit van de bevolking neemt jaar na jaar toe, zowel vanuit de academische wereld als bij beleidsmakers". Daarom is Statbel teruggegaan in de tijd om een historische reeks, vanaf 2000, te construeren van de bevolkingsstatistiek naar herkomst die voor het eerst gepubliceerd is in januari 2021. De herkomst van een persoon wordt bepaald aan de hand van de huidige nationaliteit, de eerst geregistreerde nationaliteit (in de bevolkingsregisters) en de eerst geregistreerde nationaliteit van de ouders. Op basis hiervan kunnen drie grote herkomstgroepen worden onderscheiden: de Belgen met Belgische achtergrond, de Belgen met buitenlandse achtergrond en de niet-Belgen (buitenlandse nationaliteit). Merk op dat de Belgen met buitenlandse achtergrond uit verschillende subgroepen bestaan en dus een diverse groep vormen:

- Personen van wie de eerst geregistreerde nationaliteit Belgisch is, en waarvan de eerst geregistreerde nationaliteit van één of beide ouders buitenlands is.
- Personen van wie de eerst geregistreerde nationaliteit buitenlands is.

Deze nieuwe statistiek opent dus nieuwe onderzoekspistes in de demografie, met name voor de bevolkingsprojecties. In de bevolkingsvooruitzichten van het Federaal Planbureau wordt de bevolking momenteel onderscheiden volgens de huidige nationaliteit. Toch kunnen bepaalde demografische gedragingen (vruchtbaarheid, sterftcijfer of

migratie) misschien beter begrepen worden vanuit de nationaliteit van herkomst.

2. Vruchtbaarheid naar herkomst van de moeder

Vorig jaar heeft het FPB de bevolkingsstatistiek naar herkomst (alleen voor 2020) gebruikt om de vruchtbaarheid (gemiddeld aantal kinderen per vrouw) naar herkomst van de moeder te bestuderen. Het doel was de vruchtbaarheid naar nationaliteit van herkomst en naar huidige nationaliteit van de moeder te vergelijken. Om de toekomstige evolutie van het aantal geboorten in België te bepalen, gebruikt het projectiemodel momenteel de huidige nationaliteit van de moeder. De keuze van het gewenste aantal kinderen zou echter beter verklaard kunnen worden door sociaal-culturele

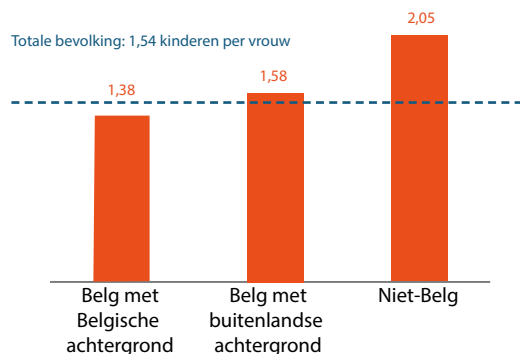
verschillen die beter 'benaderd' worden door de herkomst van de moeder, dan door haar huidige nationaliteit. De eerste resultaten, samengevat in een [analyse](#) gepubliceerd in december 2021, tonen aan dat de vruchtbaarheid van Belgische vrouwen met buitenlandse achtergrond (1,58 kinderen per vrouw) dichterbij aansluit bij die van Belgische vrouwen met Belgische achtergrond (1,38) dan bij de niet-Belgen (2,05) (linkerfiguur). Het leeftijdsprofiel van de moeders naar herkomst werd eveneens geanalyseerd (rechterfiguur). Aangezien het aantal geboorten gelijk is aan het aantal vrouwen per leeftijd (op vruchtbare leeftijd) vermenigvuldigd met het vruchtbaarheidscijfer per leeftijd, kan de leeftijdsstructuur een effect hebben op het totale aantal geboorten. Uit deze analyse blijkt dat niet-Belgische vrouwen (op vruchtbare leeftijd) in 2020 meer geconcentreerd zijn in de leeftijdsgroepen waar de vruchtbaarheidscijfers (per leeftijd) het hoogst zijn, namelijk tussen 25 en 35 jaar. Dit heeft een opwaartse invloed op het aantal geboorten uit niet-Belgische moeders, en bijgevolg op hun aandeel in het totale aantal geboorten.

3. Pistes voor de toekomst

Deze analyse van de vruchtbaarheid naar herkomst van de moeder is een eerste stap die het verdient om verdiept te worden, en ook te worden uitgebreid tot de andere componenten van de bevolkingsgroei. Voor de vruchtbaarheid zal het nodig zijn de sinds 2000 waargenomen trends te analyseren. Het zou ook belangrijk zijn te kunnen bepalen of het gemiddeld aantal kinderen per vrouw, dat in deze analyse is berekend op basis van een transversale benadering en hoger is bij niet-Belgische vrouwen, een weerspiegeling is van een groter aantal gewenste kinderen of van de concretisering van een geboorteplan dat vrijwillig is uitgevoerd na het migratieproject (wijziging van het vruchtbaarheidsschema). Dit zou betekenen dat het gemiddeld aantal kinderen per vrouw aan het eind van haar vruchtbare leven (de finale afstamming) overschat wordt bij de berekening van het gemiddelde aantal kinderen per vrouw volgens de transversale benadering (één kalenderjaar), in plaats van per generatie (zie onderstaand kader voor meer informatie). Voor een analyse per generatie is echter het aantal geboorten per leeftijd voor eenzelfde

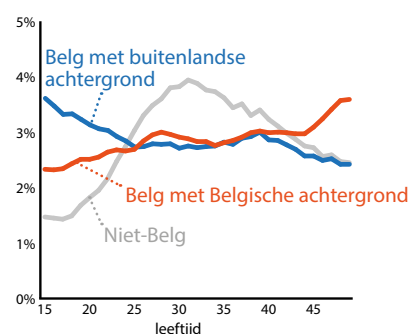
generatie vereist, waarvoor een minimum van 35 jaar voor een generatie nodig is. Duidt een lager gemiddeld aantal kinderen per vrouw bij de Belgen met een buitenlandse achtergrond er ook op dat de vruchtbaarheid van vrouwen met een buitenlandse achtergrond van de tweede generatie lager ligt dan die van de eerste generatie? Om deze vragen te beantwoorden, zouden bijkomende analyses van de vruchtbaarheid naar herkomst en generatie nodig zijn. De analyses naar herkomst in plaats van de huidige nationaliteit zouden even relevant kunnen zijn in de context van het sterftecijfer en de interne en internationale migratie. Met andere woorden, de bevolkingsstatistiek naar herkomst opent deuren naar een projectiemodel van de bevolking naar herkomst, in plaats van volgens de huidige nationaliteit van de individuen. Eerst moeten echter grondige analyses van alle componenten van de bevolkingsgroei worden uitgevoerd. Bovendien zou deze verandering aanzienlijke methodologische aanpassingen vereisen, en dit zowel voor de opmaak van het model als voor de hypothesen over de toekomstige ontwikkeling van de componenten van de demografische groei.

Gemiddeld aantal kinderen per vrouw, België, 2020

Bron: Statbel, berekening FPB.

Verdeling van de vrouwen op vruchtbare leeftijd naar leeftijd en herkomst, in percentage, België, 2020

Bron: Statbel, berekening FPB.

Definities

Het gemiddeld aantal kinderen per vrouw kan worden berekend volgens twee verschillende benaderingen:

- Een transversale benadering, ook het totaal vruchtbaarheidscijfer genoemd.

Het gemiddeld aantal kinderen dat een vrouw in haar vruchtbare leven zou krijgen als zij op elke leeftijd dezelfde vruchtbaarheid zou kennen als die van het beschouwde jaar.

- Een generatiebenadering, ook finale afstamming genoemd.

Het gemiddeld aantal kinderen dat geboren wordt bij vrouwen van dezelfde generatie wanneer zij het einde van hun vruchtbare leven bereiken.

Daarom leidt een verandering in het vruchtbaarheidsschema (leeftijd waarop een vrouw een kind krijgt) tot een verandering in het totaal vruchtbaarheidscijfer, zelfs indien de finale afstamming van de generaties niet wordt gewijzigd.

Het wettelijk kader van de officiële statistiek

Martine Lefèvre

De grondslagen

Als noodzakelijk onderdeel van het informatiesysteem van iedere democratische samenleving¹ moet de officiële statistiek een wettelijke basis hebben, die stoelt op de fundamentele beginselen die door de internationale statistische gemeenschap worden erkend. Afhankelijk van zijn geschiedenis en institutionele structuur past elk land deze statistische beginselen toe binnen zijn eigen wettelijk en administratief kader, dat dus van land tot land verschilt. Zo bepaalt een specifieke statistiekwetgeving in elk land de voorwaarden waaronder de ontwikkeling, productie en verspreiding van officiële statistieken moeten worden uitgevoerd. Naar deze wetgeving wordt over het algemeen verwezen op de website van de nationale statistiekbureaus.

De internationale referentiekaders

Op internationaal niveau heeft het jarenlang verrichte werk op het gebied van statistiekwetgeving ertoe geleid dat de Conferentie van Europese Statistici (Verenigde Naties), samen met de Europese Vrijhandelsassociatie (EVA) en Eurostat, twee rapporten heeft goedgekeurd die bedoeld zijn als algemene leidraad over dit onderwerp. Die verslagen werden in 2016 en 2019 gepubliceerd. Ze worden in de volgende paragrafen kort beschreven.

- De generieke wet over de officiële statistiek (Economische Commissie voor Europa – VN – 2016)

Dit document² werd ontworpen om een model te bieden voor het “opstellen van de rechtsgrondslagen die nodig zijn voor de werking van het nationale statistische systeem en de productie van kwalitatieve officiële statistieken”. Het werd opgesteld rekening houdend met eerdere evaluaties van nationale statistische systemen. De publicatie bestaat uit twee delen.

- Enerzijds, een generieke wettekst die achtendertig artikels indeelt in veertien hoofdstukken. Deze artikels behandelen de belangrijkste elementen waarop de organisatie van de officiële statistiek is gebaseerd: de definitie ervan, evenals die van producenten van statistieken, het beginsel van professionele onafhankelijkheid van de organen die een statistisch systeem vormen, de rechten en plichten van elke partij, het werkprogramma, het mandaat voor het verzamelen van gegevens, de verwerking en kwaliteit van de

gegevens, de bescherming van vertrouwelijke gegevens, de rol van de gebruikers, het rekening houden met hun behoeften en de verspreiding van statistische resultaten naar alle gebruikers.

- Dit eerste deel met generiek verwoorde artikels, wordt aangevuld met een tweede deel dat voor elk van de artikels een gedetailleerde toelichting bevat.

Beide delen samen zetten zowel qua structuur als inhoud de algemene richtlijnen uit voor een wettekst over de officiële statistiek. Dit referentiekader kan worden aangepast aan de concrete situatie van de betrokken statistische organisatie.

¹ Verenigde Naties (2014), eerste fundamentele principe van de officiële statistiek.

² Opgesteld in het kader van het Development Account project van de VN met betrekking tot de landen van Oost-Europa, de Kaukasus en Centraal-Azië.

- De gids over de modernisering van de statistiekwetgeving (2019)

Doelstelling

Het werk dat volgde op de eerste publicatie van de Generieke wet over de officiële statistiek was toegespitst op de procedures voor de studie en herziening van statistiekwetgevingen. Dit werk was gebaseerd op de bovengenoemde generieke wet en de elementen die alle statistische organisaties die daarin zijn opgenomen, gemeen hebben. Het doel was om een leidraad te bieden aan landen of regio's die het juridisch kader van hun statistisch systeem wensen te onderzoeken, bij te werken, te versterken of te herzien.

Methode

Het bijwerken van de gemeenschappelijke elementen is gebaseerd op een analyse van de sterktes, zwaktes, kansen, bedreigingen (SWOT) van het juridische en institutionele kader van de officiële statistiek in verschillende landen, steunend op verschillende bronnen.

Resultaten

Wat de interne organisatie van de officiële statistiek betreft, zijn bij het bepalen van de sterktes meerdere factoren naar voren gekomen: de vertrouwelijkheid van persoonsgegevens, de definitie van de rechten en verantwoordelijkheden van producenten, de professionele onafhankelijkheid en ethiek, de vertegenwoordiging van gebruikers, het mandaat voor gegevensverzameling, het statistisch programma als coördinatie-instrument, de internationale statistiekgemeenschap.

Het bepalen van de zwaktes leidde tot de volgende punten: de beperkingen op het vlak van toegang tot administratieve en private gegevens voor statistische doeleinden, de behoefte aan duidelijkheid over de regels voor de benoeming en het ontslag van hoofdstatistici en over de positie van het statistiekbureau ten opzichte van de regering, de kwestie van de toewijzing van middelen, het gebrek aan duidelijkheid over de definitie van officiële statistieken en van de componenten van het statistisch systeem, het gebrek aan consistentie op het vlak van verspreiding en communicatie, de zwakke samenwerking met

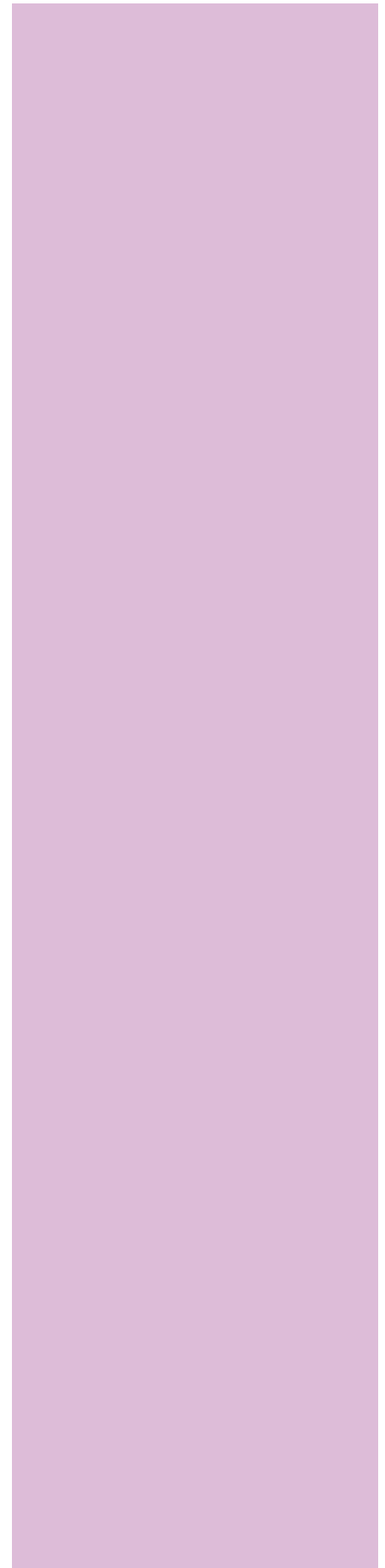
de onderzoekswereld op het vlak van gegevens, de noodzaak om het kwaliteitsbeheer in het gehele statistische systeem te versterken, de noodzaak om meer te investeren in beveiliging en vaardigheden op het gebied van informatietechnologie, de noodzaak om rekening te houden met de impact van andere wetgevingen op de statistiekwetgeving.

Wat de externe omgeving van de officiële statistiek betreft, kwamen uit de analyse de volgende kansen naar voren: de toenemende vraag naar officiële statistieken en de behoefte aan informatie voor beleidsmakers, het potentieel dat nieuwe gegevensbronnen bieden, het delen van gegevens voor statistische doeleinden, nieuwe technologieën, publiek-private partnerschappen en samenwerking met de wetenschappelijke onderzoekswereld.

Vastgestelde externe bedreigingen zijn onder meer: onvoldoende toegang tot gegevens en de kost van gegevensverzamelingen, de kwetsiviteit van de vertrouwelijkheid van gegevens, budgettaire beperkingen, toenemende concurrentie van de informatie-industrie, de grotere behoefte aan coördinatie bij de productie van statistieken, de complexiteit van nieuwe statistische behoeften, het behoud van het vertrouwen van gebruikers en het voorkomen van misbruik van statistische resultaten, de kwestie van ICT-middelen en -beveiliging, de toereikendheid van human resources.

Alle resultaten van deze SWOT-analyse hebben geleid tot een actualisering van de gemeenschappelijke elementen van de generieke wet die zijn samengevat in een publicatie, de [Gids over de modernisering van de statistiekwetgeving](#). Elk gemeenschappelijk element is ook aangevuld met een toelichting over de verwachte resultaten om de beoogde doelstellingen door de statistiekwetgeving te behalen. Deze gemeenschappelijke elementen gelden in principe voor alle statistische systemen, maar moeten worden aangepast aan de context van het betrokken statistische systeem. De wijze waarop zij in de statistiekwetgeving worden opgenomen, hangt af van elk land.

Ter aanvulling geeft de gids ook een schematisch overzicht van het circulaire proces van de herziening van de statistiekwetgeving in tien stappen.

De stand van zaken voor België

In België heeft, volgend op de zesde staatshervorming van 2011, [het in 2014 ondertekende samenwerkingsakkoord](#) « betreffende de nadere regels voor de werking van het Interfederaal Instituut voor de statistiek, van de raad van bestuuren de Wetenschappelijke Comités van het Instituut voor de nationale rekeningen », overeenkomstig zijn artikel 4, tot een aanpassing van het juridische kader van de statistiek geleid. Zo werd [de statistiekwet van 1962, die onder meer in 2006 gewijzigd werd, herzien in 2015](#). Hetzelfde geldt voor de [wet van 1994 tot oprichting van het Instituut voor de Nationale Rekeningen](#)³ die werd [gewijzigd door een wet van 2015](#)⁴. Merk op dat de statistiekwet van 1962 momenteel wordt herzien om aan de Europese wetgeving te voldoen.

Op het niveau van de gewesten bepaalt artikel 36 van het voornoemde samenwerkingsakkoord dat de Federale regering en de deelstaten “onder hun diensten een dienst aanduiden die wordt bekleed met de hoedanigheid van statistische autoriteit en die voldoet aan de volgende voorwaarden 1° De betrokken dienst is georganiseerd bij of krachtens een wet, een decreet of een ordonnantie; [...]”. De tenuitvoerlegging van dit artikel heeft geleid tot het aanduiden van de volgende statistische

autoriteiten: het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, de Vlaamse Statistische Autoriteit (VSA) voor Vlaanderen en het Institut Wallon de l'évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) voor Wallonië.

Wat de rechtsgrondslagen betreft, bestaat er in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest sinds 2014 een ordonnantie betreffende de gewestelijke statistiek. Deze werd gewijzigd door een [ordonnantie van 2015](#). De toepassing van deze ordonnantie werd vastgelegd door [het besluit betreffende de coördinatie van de gewestelijke statistiek van 26 november 2015, gewijzigd door het besluit van 31 maart 2017](#). In Vlaanderen heeft het Vlaams Parlement in februari 2016 een [decreet betreffende de Vlaamse openbare statistieken aangenomen](#), dat vervolgens is overgenomen in het [bestuursdecreet van 7 december 2018](#) (titel III, hoofdstuk 3, afdeling 8 « organisatie van het statistiekbeleid »), gewijzigd door [het decreet van 2 juli 2021 \(afdeling 9\)](#). Het decreet betreffende de openbare statistiek werd in april 2016 gevolgd door een [besluit van de Vlaamse Regering betreffende de Vlaamse openbare statistieken; een besluit dat werd gewijzigd door een besluit van mei 2019](#), dat op zijn beurt werd gewijzigd door een [besluit van 21 januari 2022](#). In Wallonië werd het IWEPS door de Waalse regering aangeduid als

statistische autoriteit van het Waalse Gewest in een [besluit van november 2015](#). Momenteel wordt het [decreet betreffende de oprichting van het IWEPS van 2003](#) herzien om er de nieuwe opdrachten van het instituut op het vlak van de ontwikkeling, productie en verspreiding van officiële statistieken in op te nemen, en om een juridisch kader te scheppen voor de uitvoering ervan.

Besluit

Hoewel de statistiekwetgeving een solide en vrij stabiele basis zou moeten vormen voor het statistisch werk, lijkt de evaluatie en ontwikkeling van het juridisch kader een continu proces te zijn dat verband houdt met de veranderende situatie en context waarin dit statistisch werk wordt verricht.

³ 21 december 1994. - Wet houdende sociale en diverse bepalingen: Titel VIII, Hervorming van het apparaat voor de statistiek en de economische vooruitzichten van de Federale Regering.

⁴ 18 december 2015. - Wet tot wijziging, wat het Instituut voor de Nationale Rekeningen betreft, van de wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen

COLOFON

Werkten mee aan dit nummer:

Sébastien Brunet – Hoofdstatisticus- Administrateur-generaal – IWEPS
Marie-Anne Moreas – Adviseur openbare statistiek – Statistiek Vlaanderen
Martine Lefèvre – Onderzoeker in strategische adviezen – IWEPS
Virginie Maghe – Expert – BISA
Isaline Wertz – Expert – BISA
Hendrik Nevejan – Expert – Federaal Planbureau
Marie Vandresse – Expert – Federaal Planbureau

Het IIS is het resultaat van een samenwerkingakkoord uit 2014.
Het IIS moet toelaten om de kwaliteit van openbare statistieken, ter
ondersteuning van het openbaar beleid, continu te bevorderen.

www.iis-statistics.be